

Alex v. Domokos
29A-380 Assiniboine ave
WINNIPEG Mb. R3C 0Y1.
C A N A D A.

A CSENDŐR EMBERIÉSSÉG.

Évekota résztveszek a csendőrnapi megemlékezéseken, hol személyesen, hol irásban. Minden alkalommal megjelennek cikkek és elhangzanak történelmi előadások a Csendőrségről. Száraz adatok bizonyítják a Testület részéről a közbiztonság példás teljesítését. Ezek egyben cáfolják a mult hasmis vádjait és elismerést fejeznek ki a M. Kir. Csendőrség szolgálata iránt. Ezek az előadások igazolják a Testület hűséges, becsületes és hősi kötelesség teljesítését, mely példaképpül szolgálhat a jövő közbiztonsági alakulatai számára.

Mіндеzen hiteles történelmi tények ellenére valami hiányzik a Csendőr arcképéből. Baloldali érdekcsoportok a Kommunista Párt segítségével egy olyan hamis képet csempészték be a magyar köztudatba, mely a csendőrt a törvények kiméretlen, szivtelen és érzéketlen végrehajtójának tüntette fel. Voltak akiket a megtorlás vágya vezetett ebben a manipulációban, a Szovjet hatalomra támaszkodó Kommunista Párt pedig a nemzeti elkötelezettségéről híres Testület törvénytelen feloszlatását akarta ezzel igazolni. Ezért könnyű volt a két érdek összehangolása. A Csendőrségnek a zsidó kérdésben rákényszerített szerepét ürügyként használva, kollektív bűnösség vádjával a Testületet megszüntették. Am ez nem volt elég. A közvéleményt is meg kellett győzni az intézkedés jogosságáról. Az irányított média szolgálatában sokan voltak akik gatlástanul tudtak tényeket elferdíteni, vagy elhallgatni. Mivel a Csendőrség vidéken teljesített szolgálatot, a városi, főleg a fővárosi lakosság teljesen tájékozatlan volt a csendőr egyéniségét illetően. Ez megkönnyítette a média munkáját. A sajtón, az irodalmon, színházon, kabarékon és főleg a filmekben és a televízió keresztül sikerült elhitetni az átlag emberrel, hogy a csendőr uniformis alatt nem létezett érző emberi lélek. A falusi embereknek pedig semmiféle eszköz nem állt rendelkezésükre, hogy a fabrikációkat tapasztalataik alapján megcáfolják. Nagyban akadályozta ezt a félelem is, mert az AVO mindenkit nép-ellenségnek nyilvánított, aki egy csendőr védelmében szót mert emelni.

Felolvasásom célja ezt a hamis képet megcáfolni. Roppant nehéz feladat ez számomra, mivel aktív csendőri szolgálatot csak három hétig teljesítettem. Így tapasztalatom igen kevés. Segítségemre van azonban a hat év fogságom, melynek utolsó két évét a legénység között töltöttem. Ez alkalmat adott arra, hogy Voronyezsben, melynek klímája Kandához hasonló, a hosszú téli esték alatt vagy amikor a hoviaraival munkaszünetekre kényszerítette a táborn,

hallgathattam az öreg csendörök visszaemlékezéseit. A legtöbb emlék sikeres nyomozásról szolt, de voltak olyan elbeszélések is, melyek más szempontból ragadták meg figyelmemet. Mert a jó szolgálat kötelesség volt csupán, de a jótett az sokkal több, mint pusztán kötelesség.

Ilyen tettek sokszor kockázatosabbak mint egy rablogyilkos letartoztatása. Fizikailag is erkölcsileg is. A törvények nem mindig képviselik a végrehajto személy erkölcsi felfogását, így olyan helyzetbe kerülhet a végrehajto személy, mellyel nem ért egyet. Ilyenkor, ha lehet enyhíteni igyeckszik a törvény szigorát. Ilyenkor az emberi szív előjön az egyenruha alól. Ez sokszor kockázatot is jelenthet. A helyzet hasonlít a Mária Terézia renddel kapcsolatos követelményhez, mikoris a parancs ellenére kell kiemelkedő haditettet végrehajtani.

Az általam hallott, vagy személyesen átélt történetek szereplőit nem nevezem meg. Negyven év kimosta sokaknak a nevét az emlékezetemből. Maradjon ezért minden szereplő névtelen, hiszen tetteik minden csendör nevében beszélnek.

A egyik ilyen történet amit hadifogságban hallottam, egy hodmezövásárhelyi lovas őrsön szolgáló őrmester élménye volt. Amennyire tudom, a szavait idézem. Karácsony napján hoviharban, kutyaordító hidegben lohátton portyázták az alföldi tanyavilágot.

"A fogunk között el-el morzsolunk egy nem éppen karácsonyi kiszolást, azon bosszankodva hogy pont szent-estén kellett ennek rusnya viharnak ránk törni. Amerre a szem ellátott a kavargo hofuvas versengett a szürkére meszelt éggel. Csillag sehol. Az utat teljesen elnyelte a hó és az utat szegélyező kopasz jegenyéket is csak akkor vettük észre amikor belébotlottunk. A lovak teste gözölgött, fújták a pârát és idegesen rágták a zablát.

"Csak azt ne adja az ég, hogy eltévesszük a Bálint tanyát, mert akkor nincs pihenőhely csak vagy másik tíz kilométerrel odébb." jegyezte meg a járótársam. Vasmegyei fiú volt és nem ülte úgy a lovat mint a pusztaiak. Meg aztán nem is volt szokva az alföld végtelen sivárságához, ahol a pásztor ember még a nádas zörgéséből és a ludak gágogásából is tájékozodni tud. Mert az igazi pusztai ember, mint nagyapám, már a kutyája vakkantásából is tudta mikor jön a betyár és mikor a pandur. Mert akkor még olyan idők jártak.

Baktattunk nagy lassan betakarva a nagy karácsonyi fehérségbe, mikor messziről egy halk és bánatos barom bögést hozott hozzánk a szél.

"Mi a fene? Csak nem hagyta Bálint gazda nyitva az istálló ajtot oszt' elkoszált a joszág?" mondom én.

"Ha elkoszált, elkoszált. Ki bánja! Nem térhetünk el a jegenyéstől, ha nem akarunk hoemberré fagyni reggelre."

"Már pedig Pista öcsém, mi azért vagyunk csendörök, hogy segítsünk."

Pista elrögött egy huszár miatyánkot a bajsza alatt, amikor én a lovam fejét balra fordítottam, amerről a bögés jött. Ez jockskán kitérített bennünket a jegenyesorból, ami ha hébe-korba felbukkant, biztosította, hogy jó irányba haladunk. Egyszerre csak lovastul nyakig merültem a hoba. Bizony elfeledkeztem arról, hogy van erre egy száraz vízmosás amit most telihordott égi pihével az Uristen. De volt ebben a gödörben más is. Egy elkallodott borju. Nem volt már szopos, inkább olyan üszö froma. Valahogyan beletévedt a barom is és nem tudott kikapaszkodni. Mikor megszagolta hogy ott vagyok a közelben könyörgöggve bögni kezdett. Pista is mellém huppanat a gödörbe. Nem sokat beszélünk, mert a szél a torkunkra fagyasztotta a szót. A lovam hamar felkapaszkodott a partra. Szerencsére az üszőnek a kötele elég hosszú volt, hogy a nyeregkápához köthessem, aztán a nogatásomra a lovam huzta, mi ketten nyomtuk a jóságot, míg csak felvergődtünk a partra. Kivülről ránkfagyott a mundér, belül foly rajtunk az izzadság. Bizony el voltunk tájolva jockskán, de most a marha ösztöne jött a segítségünkre. Mintha zsinorral huták volna úgy vezetett egyenest a Bálint tanyára. A gazda nem győzött hálalkodni. Pénzt akart adni, de nem fogadtuk el.

"Ez a dolgunk János gazda."

"De már egy kupica szilvóriumot csak nem utasítanak el, mert tudom én a szolgálatba nem ihat a tiszthelyettes ur. De a szilvórium az orvosság." Es ránk kacsintott, mert jól értette a tréfát.

A másik történetet a hirhedt "csendör-pofon"-ról szol. Szintén egy örmesgter fogolytársamtól hallottam. A "csendör-pofon"-nal vândolták a csendört lépten-nyomon az újságcikkek és a filmek. Ez a történet azonban egy sokkal reálisabb megvilágításban mutatja be ezt a cselekményt. Azt pedig teljesen elhallgatta a sajto és lehet, hogy már csak mi tudjuk, hogy a csendör hadbiroság előtt felelt a pofonért, ha feljelentették. Nem lehetett felelőtlenül pofozkodni. Volt azonban a jokor elhelyezett pofonnak nevelő hatása is, ami kiderül az örmester szavaiból.

"Kocsmái verekedést kellett kivizsgálnom! Egy gazda-gyerek, olyan huszéves forma, megbicskázott egy másik legényt. A feljelentő csak könnyü vágást szenvedett a felkarján, amit egy igazi legény föl se vesz. De a könnyü testi sértés esete nyilvánvaló volt és nekem intézkednem kellett. Az apa, egy husz holdas gazda, bejött hozzám a községházára. Csak négy szemközt voltunk és a máskor olyan råtarti paraszt jóformán könyörögni kezdett. Tudtam, ha ez az ember így megalázkodik, akkor valóban bajban van.

"Ha Istent ismer tiszthelyettes ur, ne jelentse fel a Joskát. Nagyvérü, lobbanékony gyerek, De jó fiu. Dolgos. Itt az aratás. Nem telik arra, hogy aratot fogadjak. A fiamra szükség van a betakarításnál, különben kipereg a szem."

"Az a baj gazd'uram, hogy feljelentés van ellene. A Bãcsi Pista a sãrtett."

"Tudom tiszthelyettes ur. Beszëltem vele is. Mãr megbãnta a feljelentést. Ha Istent ismer tegyen valamit!"

A kisbiroval behivattam a Pista gyereket, meg a Juskãt is.

"Idehallgass Pista, ha jól pofonverheted a Juskãt amiãrt megvãgott, el van felejtve a dolog?"

Pista vigyorogva bolintott.

"Na adj neki egy istenest és utãna fogjatok kezet."

Pista lekent egy csattanosat Juskãnak és a két legény kezét fogott, de míg el se engedték egymãs kezét amikor én mindkettõnek lekentem egy-egy csergõst csak úgy visszakãzbõl. A legények megrõkõnyõdve nãztek rãm.

"Ez pedig egy figyelmeztetõ mindkettõtõknek. Neked Joska, hogy szégyenbe hoztad az apãdat, neked Pista, hogy gondold meg, hogy mire veszed igénybe a törvényt. Tanuljatok belõle. Elmehtettek!" Soha nagyobb tisztelõim nem voltak a faluban, mint ez a két legény.

Egy mãsik igaz történet, amit lehet hogy a hallgatosãg közül tõben is ismernek, de el kell mondanom, mert hozzãtartozik ahhoz a kãphez, melynek egyik oldala szigoru, de a mãsik joszivüen mosolyog. Mert a két félarc adja az egész embert.

A csendõrt sokszor rendelték ki végrehajtók mellé, hogy ha kellett, a fegyver erejével szerezzen érvényt a törvénynek. Bizony ezek a végrehajtások nem voltak szívmelegitõ élmények. Sokszor a csalãd utolsó vagyonát kellett a kalapãcs alá bocsãjtani. Fãjo sohajok, könny és keserüség lépkedett a végrehajto nyomãba. Ezt a csendõrnek mind végig kellett hallgatnia, még akkor is ha belül a csalãddal érzett, de nem mutathatta. Tudok azonban egy olyan esetrõl, amikor a csalãd tehenét kellett kikõtni az istãlobol pãr pengõ adohãtrãlék fejében. A csendõr járõrvezetõ látta, hogy ez az egész csalãd romlását jelenti. Benyult a zubbonya zsebébe és az adohãtrãlék összegét odaadta a csalãdfõnek, hogy vãltsák meg a tehenet..

"Ha majd modjukban lesz, megadjãk." Nem kért semmi irãst, csak adta, mert tudta, hogy ezzel segít. A személytelen törvény végrehajtoja mögött mindig ott volt egy érzõ ember. Ez volt a csendõr.

Egy õrmester ismerõsõm Winnipegben mesélte, hogy olyan szegények voltak, hogy a nagy csalãdos apja, hatvan éves fejjel, vele, a legkisebb fiãval, aki tizennégy éves volt csak, elszegõdtek nyãron cséplõgép mellé. Ez volt az egyetlen modja, hogy megkeressék a csalãdnak a télire való lisztet. Mivel egyikük túl öreg, a mãsik meg túl fiatal volt, csak egy részt kaptak

ketten.

"Bizony meggörnyedt a tizennégy éves gerincem a zsák súlya alatt, de cipeltem, mert kellett. Viszont meg is gyűlöltem azt a keserves zsákolo munkát. Mikor csendőr lettem, ha csak lehetett elkerültem az aratókat, de főleg a cséplést. Nem akartam, hogy akarva, nem akarva, valami szabálytalanságot észleljek. Mert ha látom, jelentenem kell. Inkább hát elkerültem."

Ezt a csendőr barátomat közeli barátság fűzte egy másik örmeser bajtársához.

"A főhadnagy ur tudja jól, hogy a hosszú fogság alatt a haverok olyanok lesznek mint a testvérek. En nőtlen voltam, de ő már családos. En zömök ember vagyok, a komám meg nyurga. Szegény János rettenetesen szenvedett az éhségtől. Mivel mindig gyöngybetűs írásom volt és a fogságban a ciril betűket is megtanultam, az orosz parancsnok az irodára rendelt, ahol külön kosztot is kaptam. Így János éveket az én kosztomat is megkapta."

1956 elszakította a két barátot. A nőtlen velem együtt jött Kanadába, a nő otthon maradt

1990-ben, első hazamenetelemtől magam is felkerestem a nyurga csendőrt, aki akkor már nagy betegen kórházban találtam.

"Tudja főhadnagy ur, a Lajos segítsége nélkül én nem láttam volna viszont a családomat."

Visszatérve Kanadába elmondtam, hogy milyen beteg a bajtársa. Az én barátom arra kért, ha legközelebb megyek haza, vigyek neki egy "kis pénzt." Így mondta, 'kis pénz' de amikor 1992-ben ismét haza utaztam ezer dollárt nyomott a markomba.

"Vigye el Jánosnak főhadnagy ur."

Ekkor voltam először a Rendőrtiszti Konferencia vendége. Megkérdezték tőlem, mi volt a titka a csendőrség összetérto erejének? Erre ennek a két bajtársnak a viszonyát hoztam föl példának.

"Ha az új rendőrök is így fognak viselkedni egymás iránt, akkor mondhatják, hogy méltó utodai a volt M. Kir. Csendőrségnek."

Ezek a kiragadott példák is bizonyítják, hogy a csendőr nem csak öre, de barátja is volt a falunak és a tanyavilágnak.

Hasonló önfeláldozó szellemet tapasztaltam a probacsendőrök között is akikkel együtt harcoltam 1944 őszén a Tisza árterületében. Ott voltam tanuja a csendőr bajtársiasságnak.

A Tiszán átkelt orosz hidfőállást kellett megátolnunk a további terjeszkedésben. Századunk egyik szakaszának parancsnoka, egy örmester, minden éjjel civilben belopodzott

a körülzart Toszeg községbe híreket hozni. Pedig az orosz hangszorok nap mint nap bömbölték, hogy "csendöröket nem ejtünk foglyul! A helyszínen kivégzük őket!"

Az örmester azzal a hírrel jött vissza, hogy amikor a partizán egységek rátörtek a községre a helyi csendör örs még a helyén volt.

"A kerteken át tüzharcban hátráltak, de tudták, hogy a nyílt terepen az oroszok lemészárolják őket. Erre egy bajtárs két puskával és egy láda löszerral a község határához legközelebbi kukorica kupnál tüzelő állásba ment. Onnan olyan örült elszántsággal vette tűz alá a község szélső házsorát, hogy az oroszok megtorpantak. Az örs többi tagjának siketrült bemenekülnie Szolokra. A községi előjáró szerint az a csendör vagy ott lapul sebesülten, vagy lehet, hogy halott. Százados ur, engedélyt kérek, hogy kimehessek az éjjel egy járőrrel és élve, vagy halva, de visszahozzuk azt a bajtársunkat."

A parancsnokunk fejében megfordult a kérdés, hogy helyes-e négy harc képes bajtárs életét kockáztatni egy minden valószínűség szerint halott emberért. Töprengését egyszerre szégyenné változtatta az örmester megjegyzése.

"A bajtársunk se mérlegelte, hogy mi lesz a sorsa, csak tette amit a szíve parancsolt. Mi sem tehetünk másképp."

Még aznap éjjel visszahoztuk a hős bajtársunk holttestét és tisztességesen eltemettük.

A csendör emberséges gondolkozása nem csak a bajtársaira vonatkozott. A magyar nép szolgálatát soha sem tévesztette szem elől. Száz és száz példáját sorolhatnák fel annak, ahogyan Buda ostroma alatt négy csendörrel egy egész városnegyed élelmezéséről, tűzbiztonságáról, gyógyszer ellátásáról és védelméről gondoskodtunk. Soha semmilyen körülmények között nem hagytak cserben ezek a probacsendörök. Pedig ott és akkor minden lépésnél a halállal is szembe kellett nézni. Mivel nem csak saját tapasztalatom példáival akarom igazolni a csendör emberséges hősiségét, ismét a hadifogságban hallottakra hivatkozom. A bajtársiasság legszebb példái akkor születtek, mikor a honvédeket hazaszállították már és számunkra nyilvánvalóvá lett, hogy ránk csendörökre külön meghosszabbított rabság vár.

A csendörnek emberi és erkölcsi magassága ott mutatkozott meg legkiemelkedőbben, amikor ellenségei és ellenfelei iránt is emberiséggel viseltetett. Ösztönösen érezte, hogy ellenségét legjobban magasabbrendű erkölcsével szégyenitheti meg. Két olyan példát is láttam erre hadifogágom során amelyek megérdemlik, hogy jövő nemzedéke is tudjon arról, milyen jellemek voltak azok a magyar csendörök.

Egy alhadnagybol zászlóssá előléptetett, vagyis a legénységi állománybol tisztii állományba átvett bajtársunk adta erre a legmagasztosabb példát. A fogság örökös éhezése kifejlesztette bennünk, fiatalabbakban azt az érzést, hogy az oroszol élelmet lopni egy jogos, életmentő cselekedet. Az életbenmaradás ösztöne adta a fölmentést nekünk. Mi, a fiatalabbak kijártunk dolgozni, az idősebbek pedig, köztük a zászlós bajtársunk is, akit bapánként tiszteltünk, a lăgerben szükséges munkákat látta el. Ez a kis csoportokba valo tömörülés egy életmentő szimbiozis volt. Mi, a két fiatal főhadnagy nap mint nap hordtuk be az állami gazdaság krumplis-verből a zsákmanyt. Pista bapánk ezt a körülményekhez képest a legjobban készítette el két téglából rögtönzött tüzhelyünkön. Elcserélve a dohany adagját hol sotért, hol hagymaért, izletessé tette a mindennapi főtt krumplit. Mindaddig nem volt semmi hiba, mig az állami krumplis-verből lophattunk. De mikor ez megszűnt, mi bizony a kolhoz parasztok háztáji veteményesét sem rösteltük megdézsmálni. Mikor ezt Pista bapánk megtudta, nem evett a főtt krumplibol. Faggattásunkra ezt felkete:

"Szegény csalădbol származom. Apam első vilăghăborus hadirokkant volt. Őten voltunk testvérek, én a kilenc éves, a legidősebb. Apam a rokkant lábával nagy kinlodva, de minden évben felăsta a kertet krumplinak. Ez volt a csalăd fő élelme a télre. Egy alkalommal ismeretlen tettesek hajnalra kiăsták a krumplinkat. Akkor láttam csak az apam sirni. Mikor csendör lettem, megfogadtam, hogy ahol én leszek a rend öre, ott ilyesmi nem történhet meg. Kérdeztétek ti, hăny gyereke van annak az oroszoknak, akinek elloptatok a krumpliját? Hăny gyerek fekszik le éhesen?... Na látjátok, hát ezért nem megy le a torokomon a krumplitok." Mi a tiszt urak lesütött szemmel hallgattuk az igazi csendört.

A másikk rendkivüli történet szintén személyes élményem. Az uzmányi tăborban rajtunk hadifoglyokon kívül magyar-zsidó csalădok is voltak. Asszonyokkal, gyerekekkel együtt szabadították fel őket az oroszok egy lengyelországi tăborban. Mivel magyar állampolgárok voltak, ezért nem engedék őket haza, hanem az uzmányi tăborba vezető poziciókba osztották be őket. Nálunk jobb helyzetben voltak, de azért ők is foglyok voltak. Egy fiatal probacsendöröm véletlenül megbarátkozott egy kis zsidó fiucskával, lehetett olyan öt-hat éves forma. Mindenféle szines kavicsot, kagylot hozott neki, mert ahogy mondta:

"A gyerek mosoly olyan mint a napsugăr a sötétben. A nővéremnek van egy hason ivásu fia. Mindig az jut eszembe..."

Aztán mikor karácsony közeledett, tőlem kért tanácsot, hogy mit is csináljon a gyerekeknek karácsonyra. Hosszas tanakodás után a vásárokon láthato, szines tornász-bhocot fabrikáltunk keménypapirbol. Ki is pingáltuk. Két lécc között a zsinor feszítésére a szines figura vetette előre-hătra az oriás kereket. Büszke örömmel adta át az ajándékot az ugyneve-

zett zsidó-barakkban. A szülők is látták a fiucska leírhatatlan örömét. A gyerek anyja egy csajka kásával akarta megfizetni a csendőrnek a fia ujongását. Bár a csendőröm maga is elég rossz bőrben volt, de nem fogadta el.

"Tudja főhadnagy ur" mondta nekem később "nem büszkeségből utasítottam el, hanem ha elfogadom, akkor már nem ajándék többé, hanem vásárfia. Karácsonykor pedig ajándékot illik adni. Ezért nem fogadtam el, pedig láttam rosszul esett az asszonynak. Menjen már és magyarázza meg nekik, maga jobban ért a beszédhez."

A fentiek egy olyan csendőrtiszt emlékei, aki alig volt közbiztonsági szolgálatban. Ha ezt figyelembe vesszük, rádöbbenünk mennyi ilyen és hasonló történet szállt már sirba azokkal, akiknek soha sem volt alkalmuk a csendőrökről, mint emberről beszélni. Mennyivel szegényebb a magyar történelmi ismeret ezen a téren. Több mint egy fél évszázadon át nem lehetett a csendőrnek saját védelmére szót emelnie. Ezt az egyoldalúságot akartam most, ha csak kis mértékben bár, kijavítani. Tisztában vagyok azzal, hogy a történelmi kutatás tárgyilagossága megköveteli, hogy a magunk tetteit is két oldalról vizsgáljuk. A Testületünk mindig a saját tagjainak legszigorubb bírója volt. Mi is követve ezt a tradíciót, nem próbáljuk elrejtetni azt, hogy voltak, akik nem a Testület erkölcsi mértéke szerint cselekedtek. De ilyesmi előfordul orvosi kamarákban és papi kollégiumokban is. Testületünk mindig példaadó szigorral lépett fel a tulkapások ellen. Mi az utódok is vagyunk olyan bátrak, hogy eliteljünk azokat, akiknek magatartása alapul szolgálhatott a Testület elleni propagandának. Ugyanakkor azonban elvárjuk vádlóinktól, hogy ők is ismerjék be, hogy a szorványos esetek nem tükrözik a Testület szellemét. Testületünk erkölcsi kódexe egy tíz-parancsoatban van lefektetve, melynek egyik paragrafusa így szól:

"Mögötted a Törvény, előtted is az legyen!"

Az emberi jószág egy belső kényszerből és nem érdekből fakad, mely túl az írott betű törvényein egy kötelességet is meghaladó magasabb rendnek engedelmeskedik. Ezért néha át kell mernünk lépni a merev határokat, hogy emberségesek lehessünk. Ezek a felsorolt életképek arra szolgálnak, hogy kiegészítsék a csendőrökről alkotott arcképet, mely nélkül a felettünk ítélő történelem sem lehet igazságos..

1999 február.